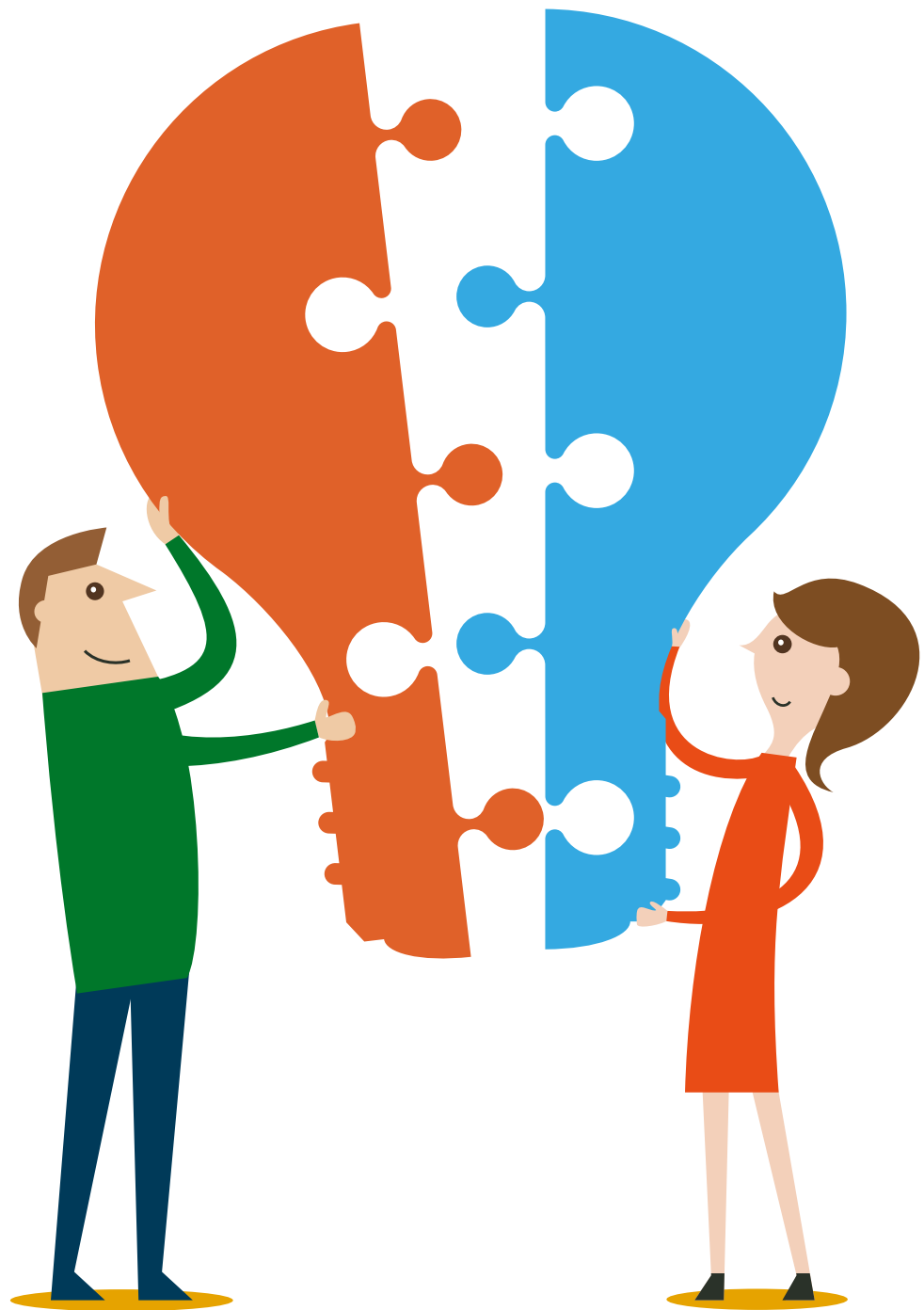

Småbørnspædagogisk Værksted

Erfaringer og inspiration
til det pædagogiske
arbejde i vuggestuen

INDLEDNING

Pædagoger på 0-2-årsområdet arbejder for at sikre alle børns trivsel, læring og udvikling. I de tre første leveår lægges grundstenen til et liv, hvor børnene trives både mentalt, fysisk og socialt, hvor de udvikler sig og hvor de kan og har lyst til at lære. Høj pædagogisk kvalitet i de første leveår er altså med til at sikre gode livsmuligheder for alle børn – til gavn for både den enkelte og samfundet.

Alligevel betragtes vuggestuen stadig ofte som et sted, hvor børnene blot skal passes – et sted med nærvær, omsorg og tryghed, hvor børnene har det rart. Men vuggestuen er – og skal være – mere end det. Derfor er det fortsatte arbejde med at udvikle den faglige indsats i det pædagogiske arbejde i vuggestuerne vigtigt.

Med denne publikation rettet mod pædagoger og ledere i landets daginstitutioner ønsker BUPL og KL at sætte fokus på, hvad pædagoger i vuggestuerne helt konkret gør, når de arbejder med de mindste børns trivsel, læring og udvikling. Målet er ikke at definere et statisk professionsideal på 0-2-årsområdet, men at dele erfaringer med og inspiration til at udvikle den pædagogiske praksis.

Projekt Småbørnspædagogisk Værksted

Småbørnspædagogisk Værksted er et overenskomstprojekt i samarbejde mellem BUPL og KL under overskriften 'Den professionelle pædagog på 0-2-årsområdet'.

Projektet er gennemført i samarbejde med otte institutioner i Gladsaxe, Lyngby-Taarbæk, Rudersdal og Gentofte Kommuner. Danmarks Evalueringsinstitut har i samarbejde med parterne udviklet konceptet og faciliteret projektet.

Tusind tak til Helle, Daiga, Maria, Henriette, Jane, Amena, Nastya, Kasper, Line, Helle, Steffie, Hanne, Tina, Connie, Janni Marianne, Karina, og Marianne for jeres store engagement og vilje til at vise jeres praksis frem samt reflektere åbent og konstruktivt over den.

Det er vores håb, at erfaringerne fra Småbørnspædagogisk Værksted kan bruges som et oplæg til at udvikle og videreudvikle en pædagogisk praksis med systematisk observation og refleksion i vuggestuen, og derigennem understøtte den faglige kvalitet og udvikling. Samtidig håber vi at bidrage med konkret inspiration til, hvordan man som pædagog i vuggestuen med relativt enkle pædagogiske greb kan gøre hverdagshandlinger til udviklende læringsituationer for både børn og voksne. Sidst, men ikke mindst håber vi, at publikationen kan være med til at styrke debatten om vuggestuens betydning for de mindste børns trivsel, læring og udvikling.

Publikationen består af tre dele. Først præsenteres projektet Småbørnspædagogisk Værksted og de tanker, der lå bag. Dernæst kan I læse, hvordan deltagerne i projektet gennem observation af praksis og fælles refleksion fik øje på det pædagogiske potentiale i hverdagshandlingerne og dermed et fornyet blik på den pædagogiske faglighed. Til sidst præsenteres en metode, der skridt for skridt viser, hvordan I selv kan arbejde med systematisk observation og refleksion. Publikationen er baseret på pædagogers viden om og erfaringer med, hvad der skaber trivsel, læring og udvikling i hverdagshandlinger. Med andre ord: Inspiration fra pædagog til pædagog.

Rigtig god læselyst!

BUPL og KL

Betydningen af høj pædagogisk kvalitet i vuggestuen

Pædagogers indsats for høj pædagogisk kvalitet i vuggestuen giver beviseligt en uvurderlig gevinst både for det enkelte barn og for samfundet.

Selvom forskning i vuggestuepædagogikkens betydning for de mindste børn fortsat er relativt begrænset i Danmark, ved vi at vuggestuer af høj kvalitet giver børnene bedre livsmuligheder både på kort og lang sigt.

Vuggestuen medvirker til at give børnene et stærkt socialt og fagligt udgangspunkt for skolestarten, ligesom den forbedrer barnets uddannelses-, job- og karrieremuligheder senere i livet og mindsker risikoen for kriminalitet. Børn i udsatte positioner har særligt stor gavn af at være i en vuggestue af høj kvalitet (SFI, 2014).

Udgangspunktet for projektet Småbørnspædagogisk Værksted var at undersøge det pædagogiske potentiale i hverdagshandlingerne i vuggestuen gennem systematisk observation og refleksion. Det faglige grundlag var bl.a. EPPSE-studiets* pointe om, at selv små ændringer kan skabe store resultater for børnene. Det vigtigste er derfor også, at man som pædagog gør sig klart, hvilken forskel man gør i børns liv. Betydningen af en stærk pædagogfaglighed for børnenes trivsel, læring og udvikling kan nemlig ikke overvurderes.

* "The Effective Pre-School, Primary and Secondary Education"

DET PÆDAGOGISKE POTENTIALE I HVERDAGSHANDLINGER

De helt små børn har brug for hjælp til de basale ting i hverdagen: at spise, at få skiftet ble, at få tøj på. Jo mindre barnet er, jo mere fylder disse hverdags-handlinger i dagligdagen og jo mere af pædagogens tid er optaget af disse. Set ude fra kan disse ligne rutineprægede opgaver, der ikke kræver et pædagogisk afsæt eller refleksion. Men det pædagogiske potentiale i hverdagshandlingerne bliver tydeligt, når man som pædagog observerer og reflekterer over egen og andres praksis. Når et regnvejr fx giver anledning til en samtale om vandpytter og regndråbers størrelse eller når bleskiftet forvandles til en lærings-situation med dialog, struktur og omsorg for barnets gode overgang fra vågen til søvn. Enhver opgave og handling i relation til barnet rummer en mulighed for at arbejde reflekteret med dets trivsel, udvikling og læring.

Det er ikke nyt, at pædagoger arbejder systematisk med observation som værktøj til faglig udvikling. I Småbørnspædagogisk Værksted var deltagerne sat sammen i makkerpar på tværs af institutioner, der observerede i hinandens praksis og efterfølgende reflekterede sammen med andre lignende makkerpar. Forløbet gav på den måde både mulighed for inspiration og videndeling på tværs af institutioner og gjorde, at den, der observerede, lettere kunne blive i observatørrollen over en hel dag. Samtidig fik alle et nyt blik på deres praksis. Erfaringerne fra projektet understreger hvilken faglig værdi, der ligger i systematisk at observere andres praksis med udgangspunkt i barnets perspektiv, formidle sine observationer og reflektere over dem sammen med andre.

Fælles systematisk refleksion øger kvaliteten i vuggestuen

Erfaringerne fra projekt Småbørnspædagogisk Værksted – kort fortalt:

- Der er stort pædagogisk potentiale i rutiner og hverdagshandlinger. Det kræver fokus at udfolde det til gavn for børnene.
- Små pædagogiske greb kan give store resultater, hvis man er opmærksom på det.
- Observation og refleksion øger den pædagogiske kvalitet.
- Der er stor værdi i at observere og reflektere på tværs af institutioner.
- Observation og refleksion skal have fokus på barnets perspektiv og udbytte.

TO PRÆMISSER FOR ARBEJDET MED OBSERVATION OG REFLEKSION

Inden forløbet med observation og refleksion blev sat i gang, blev der opstillet to præmisser for arbejdet. På den måde arbejdede alle med samme udgangspunkt, ligesom præmisserne bidrog til en forventningsafstemning.

PRÆMIS 1: **BARNETS PERSPEKTIV**

Formålet med systematisk refleksion over den pædagogiske praksis er at skabe de bedste vilkår for børnenes trivsel, læring og udvikling. Det er derfor vigtigt, at det er børnene og deres hverdag, der bliver observeret og reflekteret over. I børns hverdag i institutioner bevæger de sig mellem en række situationer, der måske, men ikke nødvendigvis hænger sammen. Fra aflevering til fri leg på stuen over samling til legeplads, frokost og lur. Igennem sådan en dag har barnet en mængde forskellige behov, og det handler ud fra en række forskellige logikker, som måske, måske ikke er tydelige for de voksne. For at få øje på, hvilken pædagogisk faglighed barnet møder i løbet af dagen, var den første præmis for arbejdet derfor, at deltagerne observerede ét barn gennem en hel dag. Metoden var valgt med det formål at få øje på alle de hverdagshandlinger, der udgør barnets hverdag, både sammen med pædagoger, sammen med andre børn og alene.

PRÆMIS 2: **FOKUS PÅ DET, DER VIRKER**

Det kræver mod at sætte sin faglighed under lup. Derfor er det vigtigt at have en konstruktiv og anerkendende dialog om, hvad man ser og hører i observationerne, og holde sig for øje, at formålet er at udvikle og forbedre den pædagogiske praksis sammen, til gavn for børnene. I Småbørnspædagogisk Værksted var den anden præmis for arbejdet derfor, at deltagerne arbejdede ud fra en anerkendende tilgang. Denne tilgang giver nogle retningslinjer for, hvordan man reflekterer over det, man ser:

- Man ser efter det, der virker og lader det være inspiration til bedre praksis.
- Man leder ikke efter fejl, men efter muligheder for at udvikle praksis mod en ønsket fremtid. Man spørger: "Hvad vil vi gerne have mere af?".
- Man placerer ikke skyld og ansvar for noget, der er gået galt eller leder efter rigtige og forkerte svar. Man insisterer derimod på at være åben og nysgerrig på den andens valg og fravalg i den specifikke situation.
- Man reflekterer åbent og konstruktivt over, hvor den pædagogiske faglighed kommer til syne og hvor der er potentiale til at højne den faglige indsats.

Den anerkendende tilgang handler ikke om at lukke øjnene for det, der ikke fungerer eller er uhensigtsmæssigt. Derimod handler den om, at se fremad mod de typer af praksis, man gerne vil have mere af.

PRAKSISFORTÆLLINGER: NÅR HVERDAGSHANDLINGER BLIVER TIL LÆRING

Som en del af observationerne, skulle den enkelte observatør udvælge 1-3 situationer fra observationsdagen og formulere disse i skriftlige historier – såkaldte praksisfortællinger. Praksisfortællingerne udgjorde grundlaget for de efterfølgende fælles refleksioner over observationerne.

Observationerne og de efterfølgende fælles refleksioner gav anledning til dybere overvejelser omkring de prioriteringer og vægtninger, hver enkelt pædagog står overfor hver dag. Hvordan vægter man individet over for fællesskabet, omsorgen og opfyldelse af de basale behov over for læring, børnenes initiativ over for de planlagte aktiviteter? Listen over faglige vægtninger og prioriteringer i løbet af en dag i vuggestuen er lang, og dette er kun et udpluk, der viser potentialet i at arbejde med mange elementer af den pædagogiske faglighed samtidig.

Læs med på de følgende sider og bliv inspireret til arbejdet med observation og refleksion.

OMSORG ELLER LÆRING? BÅDE-OG?

En central diskussion i projektet var vægtningen af omsorg og opfyldelse af de basale behov over for læring og udvikling. Førstnævnte fylder meget i hverdagen i vuggestuen og dermed kan man mene, at der ikke er meget tid til læring og udvikling. Flere praksisfortællinger viser imidlertid, at de to ting netop ikke kan skilles ad i arbejdet med de mindste børn. Der er læringspotentiale i omsorgsarbejdet, hvis man er opmærksom på det. I denne praksisfortælling bliver bleskiftet til en situation, hvor læring og omsorg går hånd i hånd.

PRAKSISFORTÆLLING: BIEN SIGER BZZZZZ

Pædagogen Katrine er på badeværelset med Line på 1 år, som skal skiftes, inden hun skal sove. Katrine fortæller Line, at hun skal have skiftet bleen, inden hun skal ud og sove. Line pludrer og Katrine efterligner lydene, mens hun finder en legetøjskuffert frem. Line griber efter en elefant, og Katrine trutter som en elefant og fortæller Line, at det er en elefant hun har fundet. Line rækker ud efter en bi, og Katrine smiler og siger: "Bien siger bzzzzzzz." Hun synger en sang om bien, og laver fagter med armene som en bi, der flyver. Line pludrer med på Katrines sang og laver også fagter med armene. Line har lidt rød numse, så Katrine laver trøstende lyde og siger, at hun nok skal gøre det forsigtigt, for hun kan godt se, at det ikke er rart. Katrine synger små improviserede sange om tøjet, mens Line får ble og tøj på. Hun kan se, at Line er træt og siger til hende, at hun kan se det, mens hun giver hende et kram. Da Katrine er færdig, tager hun Line på armen, og på vej ud til barnevognen fortsætter hun med sin sang, der nu handler om at falde til ro og sove.

HVAD FIK DELTAGERNE ØJE PÅ?

I refleksionerne over denne situation fik deltagerne øje på, hvordan Katrine formår at prioritere både omsorgen for Line og samtidig få glimt af læring og udvikling ind i situationen. Katrine bruger sproget aktivt til at gøre bleskiftet til en tryk og rar situation for Line. Hun sætter ord på Lines fysiske oplevelser af dels en rød numse og dels trætheden før luren. Dette er på samme tid udtryk for omsorg og en måde at give Line et sprog om sine egne oplevelser. Også den lille kuffert med dyr, der står ved siden af puslebordet, er et udtryk for både omsorg og læring. Dyrene er med til at skabe en rar oplevelse for Line, der ellers kunne blive ked af det, når nu numsen var rød. Men det er også en

måde at skabe en lille mulighed for at tale om dyrene, deres lyde og fysiske træk. Denne mulighed griber Katrine gennem lyde og fagter. En sidste detalje, der viser hvordan omsorg, læring og udvikling er til stede i den samme situation, er Katrines brug af sang som et gennemgående element i hele forløbet fra skiftning til putning. Sangen skaber et flow i situationen, der bygger bro over et af de mange skift, som et barn i vuggestuen skal igennem på én dag. Katrine bruger både sangen til at trøste og til at fortælle, hvad der nu skal ske, så Line kan overskue situationen. Det er på den måde en situation, hvor der er mange forskellige pædagogiske greb i spil på én gang.

NUETS DIDAKTIK I VUGGESTUEN

En anden central diskussion blandt deltagerne handlede om balancen mellem at følge børnenes spor og bevare hverdagens faste struktur. Struktur og genkendelighed er vigtigt for de mindste børn, og opfyldelsen af børnenes basale behov forudsætter en vis organisering af dagligdagen. Samtidig er det vigtigt at kunne følge barnets spor, dels fordi det peger mod barnets nærmeste udviklingszone, dels fordi barnet oplever, at dets ønsker ses og anerkendes. Umiddelbart ligner det et dilemma, men i praksis er det muligt både at gribe nuets didaktik og bibeholde dagens struktur. Erfaringen fra projektet er, at det er et pædagogisk greb, der kræver indsigt og viden både om børns læring og udvikling og om læreplanstemaer mv., og samtidig kræver et godt overblik over, hvordan dagen helt konkret forløber. Denne praksisfortælling viser, hvordan det at følge et enkelt barns spor kan udvikle sig til en lærings- og udviklingssituation for hele børnegruppen.

PRAKSISFORTÆLLING: RUTSJEBANETUR MED FORHINDRINGER

Morgenafleveringen er i gang og der er lidt uro på stuen. Mads på 2 år hænger i pædagogen Maj-Britts ærme og siger, at han gerne vil have rutsjebanen ud på gulvet. Maj-Britt beder ham og et par andre børn om at samle de store puder i en bunke midt på gulvet, og på ingen tid har hun og børnene ved fælles hjælp skabt en motorikbane, som ender med en tur på rutsjebanen. Maj-Britt sikrer sig, at alle de børn, som er interesserede, inviteres med i aktiviteten, og hun sætter sig på gulvet sammen med dem, så hun kan støtte og guide dem i at komme igennem motorikbanen. Efterhånden som nye børn møder ind, byder Maj-Britt dem ind i legen på motorikbanen. Børnene er fordybet i legen, og der er en tryk og hyggelig stemning på stuen – de fleste har let ved at sige farvel til far og mor i dag.

Rasmus på halvandet år er kravlet op på en høj madras på motorikbanen, da en anden dreng tager fat i hans sko. Rasmus prøver at kravle videre, men mærker han er forhindret og råber op. Maj-Britt får øje på situationen og siger til den anden dreng: "Hov, prøv lige at se på Rasmus, han kan ikke komme hen på rutsjebanen, når du hiver i hans sko." Drengen kigger på Rasmus og slipper skoen, hvorpå Rasmus kravler hen til rutsjebanen. Der er atter koncentreret leg på stuen.

HVAD FIK DELTAGERNE ØJE PÅ?

Morgenafleveringen er en af de hverdagshandlinger, der fylder i en vuggestue, og mange gange ville et barns ønske om en rutsjebane blive udskudt til et senere tidspunkt. Deltagerne reflekterede over, hvordan pædagogen Maj-Britt i denne situation har det fornødne overblik til at følge barnets spor og lave en motorikbane til Mads. Han bliver set og anerkendt samtidig med, at det giver ro for resten af børnene ved morgenafleveringen. Ved at invitere de andre børn ind i legen efterhånden som de møder ind, med-

virker Maj-Britt desuden til, at morgenafleveringen forløber smidigt og efter planen trods den impulsive leg. Et andet vigtigt opmærksomhedspunkt i deltagerens refleksion var, hvordan Maj-Britt formår at koble nuets didaktik med hendes viden om motorik og bevægelse, idet hun vælger at udvide rutsjebanen til en motorikbane. Hun har øje for, hvordan børnene får mest mulig motorisk træning ud af situationen og har samtidig øje for, hvordan hun guider børnene til at forstå andres behov og løse konflikter.

HVERDAGSHANDLINGER SOM AFSÆT FOR DEN SPROGLIGE UDVIKLING

Arbejdet med sprog og sprogtilegnelse er en central del af arbejdet i vuggestuen, bl.a. for barnets muligheder for at deltage i fællesskabet og evnen til at kunne sætte ord på sine følelser. Én måde at udvikle barnets sprog på er at møde barnet som vidende. Når barnet oplever, at det betragtes som vidende giver det appetit på mere viden, der igen opnås gennem brug af sproget. I denne praksisfortælling ser vi, hvordan man ved at tage udgangspunkt i barnets viden kan få en lærerig og sprogligt udviklende dialog i gang midt i en almindelig hverdagssituation.

PRAKSISFORTÆLLING: FROST

Ida på 2,5 år og pædagogen Britt sidder i sandkassen på legepladsen og Ida laver sandkager. Ida taler om den lille taske, som Ida og hendes mor har pakket hjemmefra. Tasken indeholder små figurer fra filmen Frost, og Ida fortæller om hver enkelt figur. Britt supplerer Idas fortælling med viden fra filmen, som Britt dog kun kan huske brudstykker fra. De taler om prinsesse Elsas kjole, og Britt stiller opklarende spørgsmål, som Ida svarer på og som de i fællesskab udfolder. Imens fortsætter Ida med at lave sandkager, og dialogen om Frost blandes med samtale om sandkagernes struktur og sandets fugtighed og temperatur den pågældende dag. Er sandet mon frosset til is? To andre børn kommer til, og de bliver begge inddraget i dialogen og øvelsen i at lave sandkager.

HVAD FIK DELTAGERNE ØJE PÅ?

I denne situation fik deltagerne blandt andet øje på, hvordan Britt gav Ida tid og mulighed for at fortælle om hendes interesse for Frost. Ida er den vidende i samtalen samtidig med, at situationen er et eksempel på "dig og mig om noget", idet Britt er nærværende og interesseret i at folde dialogen ud. Det fik deltagerne til at reflektere over vigtig-

heden af, at man som pædagog kobler sin faglige viden med indsigt i børnenes univers, hvilket giver mulighed for at gøre barnet til ekspert. Ved at inddrage legen med sandet i dialogen om Frost får de to også talt om begreber som våd og tør, kold (frossen) og varm. Da andre børn støder til, formår Britt at inddrage dem i dialogen og legen.

DE RIGTIGE ORD

Arbejdet med sprog i relation til de helt små børn indebærer også overvejelser om, hvilke ord man bruger. Deltagerne reflekterede over vigtigheden af, at man som pædagog bruger de korrekte ord, selvom børnene ikke altid gør det. Tydelighed, leg med ord og begreber og korrekt sprogbrug blev således identificeret som nogle af de vigtige pædagogiske greb i arbejdet med vuggestuebørns sprogtilegnelse. Det er med til at udvikle ordforrådet og udvide sprogets muligheder for børnene. Det er denne praksisfortælling bl.a. et eksempel på.

PRAKSISFORTÆLLING: 'SMUTTI' ELLER SMOOTHIE?

På legepladsen sidder et par børn ved et bord. Kasper på 2 år leger med en gryde med sand. Pædagogen Peter kommer forbi og spørger, hvad Kasper laver. "Smutti" siger Kasper. Efter at have tænkt sig om et øjeblik siger Peter: "Smoothie! Jeg kan godt lide jordbærsMOOTHIE." Kasper rejser sig og tager skovl og gryde med hen i sandkassen, mens han siger: "Jeg henter jordbær." Han graver lidt og vender tilbage til bordet. Peter rækker ud efter gryden, men Kasper siger: "Nej, mine jordbær, men kommer banan om lidt." Kasper går tilbage til sandkassen for at hente 'banan'. Da han kommer tilbage til bordet, taler Peter med Kasper og de andre børn om, hvilken frugt de vil have i deres smoothie. Børnene og Peter finder sammen frem til en masse forskellige frugter.

Peter henter skovle, gryder og en stor spand sand, som han hælder ud på bordet: "Her har I noget at lave smoothie af." Snart sidder der otte børn omkring bordet og laver smoothies. Peter opfordrer børnene til at servere deres smoothies for hinanden. Da Kasper drysser lidt sand ovenpå det, der allerede er i gryden, spørger Peter: "Skal der også toppings på?" Nogle af børnene griber idéen og putter topping på deres smoothies. Da alle børnene er i gang med deres smoothie, trækker Peter sig lidt væk fra børnene, men bliver i nærheden, hvis nogle skulle have brug for hjælp.

HVAD FIK DELTAGERNE ØJE PÅ?

Denne praksisfortælling illustrerer fint, hvordan man kan bruge børnenes leg til at arbejde med sproget. Samtidig viser den, at fokus på det enkelte barn ikke udelukker samtidigt fokus på fællesskabet – tværtimod. Peter vælger at oversætte Kaspers 'smutti' til det rigtige 'smoothie', og tilføjer nye ord til legen som 'toppings' og navnene på de forskellige frugter. Han pirrer børnenes fantasi ved at tale om frugter og toppings, og han sørger for at lave pauser, så børnene har mulighed for at gentage ordene og bruge dem i legen. Han sætter også sprog på børnenes

handling samtidig med, at de føler det på kroppen – fx 'toppings' når de rører ved sandet. Peter bliver på den måde en vigtig person i børnenes leg, fordi han guider dem til at få skabt et fællesskab samtidig med, at der leges med ord, begreber og sanselighed. Idet Peter inviterer de andre børn med ind i Kaspers leg bliver der dannet et fællesskab omkring legen. Kasper bliver set og oplever at få anerkendelse for at have fundet på legen. På den måde viser Peter omsorg overfor både individet – Kasper – og for fællesskabet.

DE GYLDNE ØJEBLIKKE

Nogle af de prioriteringer og vægtninger i den pædagogiske praksis, der blev tydelige i projektet, handlede om hvordan man arbejder med de små "gyldne øjeblikke" i børnenes dag. De "gyldne øjeblikke" er de små situationer, som man ofte kan overse på grund af dagligdagens mange aktiviteter, men som viser sig at indeholde rigtig meget potentiale for børnene. Hverdagen i vuggestuen er ofte travl, og det kræver dels en bevidsthed om værdien af at gribe disse små øjeblikke og dels et overblik over, hvordan man kan få inddraget flere børn i det, der er det enkelte barns umiddelbare lyst og interesse. Samtidig stiller det krav til struktur og organisering, så der er mulighed for at skabe disse små øjeblikke for barnet, hvor tempoet sættes ned. Evnen til at kunne organisere hverdagen blev derfor også af deltagerne nævnt som et vigtigt element i pædagogfagligheden på 0-2-årsområdet.

I denne praksisfortælling bliver det tydeligt, hvad der kan komme ud af at være opmærksom på de "gyldne øjeblikke". Fortællingen understreger i øvrigt værdien af at observere ét barns rejse gennem en dag, da man på den måde får øje på det pædagogiske potentiale i et af dagens mange skift.

PRAKSISFORTÆLLING: REGNVEJR – NÅR TIDEN GÅR I STÅ

Det er tid til lur. Pædagogen Gitte fortæller Pernille på knap to år, at det er tid til at sove, så hun skal på badeværelset for at blive skiftet og få tøjet af. Pernille tager Gitte i hånden og de går sammen mod badeværelset. På vejen stopper Gitte ved et vindue og siger: "Hov, prøv og se hvor meget det regner." Pernille stopper, peger udenfor og siger: "Regner meget." Pernille går helt hen til vinduet og kigger ud. "Der vandpytter," siger hun, mens hun står helt stille og ser på regnvejret. Gitte forstyrrer hende ikke, men sætter sig på hug ved siden af hende og kigger også ud på regnen. De deler et stille øjeblik. Lidt efter siger Gitte: "Prøv at se, hvor meget det regner, der er store og små dråber."

Nu kommer Lucas på 1,8 år hen til dem, og de taler alle tre sammen om regn, regnvejre og vandpytter. Pernille og Lucas får deres egen dialog i gang med støtte fra Gitte. Hun giver de to børn tid og mulighed for at tale i hele sætninger, og hjælper dem med at finde de rigtige ord. Efter et par minutter ophører situationen af sig selv, og Pernille går med Gitte ud på toilettet for at blive skiftet.

HVAD FIK DELTAGERNE ØJE PÅ?

Turen fra stuen til badeværelset bliver her vendt til en læringssituation, fordi Gitte griber øjeblikket med regnvejret. Hele situationen varer ikke mere end et par minutter, men indeholder en række pædagogiske greb, der er værd at lægge mærke til. Gitte skaber et lille øjeblik, som hun og Pernille har sammen. Deres fælles opmærksomhed er rettet mod regnen uden for, og giver mulighed for at folde begreber om mængde og størrelse ud. Da Lucas kommer til, trækker Gitte sig lidt tilbage, og støtter børnene i deres samtale om regnen. Det udvikler børnenes ordfor-

råd, kommunikative færdigheder og sociale relationer. Når Gitte griber denne mulighed for at stoppe op og tale om regnen, kobler hun omsorgen for barnet med værdien i den fælles opmærksomhed og den mulighed for sproglig udvikling, der ligger deri. Det at Gitte støtter børnene og giver dem tid til at tale sammen stille og roligt, blev af deltagerne fremhævet som et vigtigt pædagogisk greb på 0-2 års området, fordi de mindste børn ofte har brug for lidt længere tid til at tænke og formulere sig.

AT SKABE SAMMENHÆNG I EN HVERDAG PRÆGET AF AFBRYDELSER OG SKIFT

Det at kunne skabe sammenhæng og mening for barnet i dets hverdag i vuggestuen blev af deltagerne betragtet som en vigtig kompetence i den pædagogiske faglighed på 0-2-årsområdet. Hverdagen i vuggestuen er præget af mange afbrydelser og skift: Aflevering, måltider, bleskift, søvn, leg på stuen, garderobe, legeplads etc. Børnene er afhængige af, at pædagogerne formår at skabe sammenhæng og mening gennem dagen.

Denne praksisfortælling viser, hvordan man gennem observation af et barn igennem en hel dag kan få øje på, hvad det betyder for et barn, når pædagogen understøtter barnet i at skabe sammenhæng frem for at lade dagen bestå af en række afbrudte situationer.

PRAKSISFORTÆLLING: AT BLIVE VÆK OG FUNDET IGEN

Børnene er på legepladsen, og Jess på 2,7 år sidder sammen med en lille flok i sandkassen. Jess har tidligere på dagen flakket lidt rundt og tilsyneladende haft svært ved at finde fodfæste i andre børns leg. Pædagogen Lone sidder på kanten af sandkassen sammen med børnene. Børnene graver huller i sandet og laver små bjerge, de er meget ivrige og taler med Lone om det, der sker. Lone introducerer en stor og en lille plastikkrokodille i legen og Jess har straks planer med dem – de skal graves ned. Flere af børnene vil gerne deltage og alle har idéer. Lone sætter ord på de forskellige børns bidrag til legen. Lone siger, at det er Jess, der er formand for projektet med at grave krokodillerne ned og op igen, og de bliver væk og fundet igen gang på gang. Hver gang til stor begejstring og med Lones interesserede samspil. Der kommer og går hele tiden børn til legen og hver gang inddrager Lone børnene, så de kan tilføje noget godt til samarbejdet i Jess' leg. Da Lone fortæller, at det er ved at være spisetid, graver Jess krokodillerne frem, og Lone hjælper ham med at afslutte legen. De sidder på kanten af sandkassen og taler sammen. Den lille krokodille flyver nu på ryggen af den store, og Lone spørger, om det er moderen og hendes unge. Jess svarer, at det er hans far og ham. Jess har stadig krokodillerne under armen, da han og Lone går på badeværelset for at vaske hænder. Krokodillerne bliver lagt ned i vasken og får et ordentligt brusebad. Lone siger: "De skal nok også vaskes." De bliver efterladt i vasken, da Jess går med Lone ind på stuen for at spise. Da Jess har sovet til middag og igen skal på legepladsen, har han stadig legen i frisk erindring og henter krokodillerne på badeværelset. Han ved præcist, hvor han har efterladt dem, og han er klar til at fortsætte den gode leg.

HVAD FIK DELTAGERNE ØJE PÅ?

Lone formår her at skabe sammenhæng i Jess' dag. Hun er anerkendende og nærværende overfor hans leg og skaber mulighed for, at mange kan deltage samtidig med, at Jess kan blive i legen, selvom andre børn kommer og går. Det tyder på, at Lone kender Jess og ved, at han har brug for rammer for at kunne få legen til at fungere. Med hendes hjælp og guidning kan Jess fordybe sig i legen, han kan udforske og afprøve udgravningen af krokodil-

lerne. Krokodillerne bliver et middel til at skabe sammenhæng i hans dag, fordi Lone lader ham blive i legen, da de skal ind og spise frokost og han tager krokodillerne med indenfor til vasken. Legesituationen fortsætter således og danner en bro over et af dagens skift. Det skaber en rolig og naturlig overgang til frokosten, ligesom det skaber en naturlig overgang til legepladsen igen efter middagsluren.

Sådan gør I: Syv uger med observation og refleksion

På de følgende sider præsenteres et forløb over syv uger, hvor I kan arbejde med observation og refleksion efter samme skabelon, som deltagerne gjorde i Småbørnspædagogisk Værksted. Forløbet er en ramme, som I kan fylde ud med det fokus, der giver mening for jer. Det kan være et generelt fokus på det pædagogiske potentiale i hverdagshandlinger eller mere specifikt som fx gråd, overgange eller andet.

Til dig, der er leder

Observation på tværs af institutioner har de fordele, at man udfordrer allerede etablerede forståelser af børn og voksne, og at man bedre kan bevare observatørrollen over en hel dag. For at lykkes med forløbet skal der naturligvis være en gensidig aftale herom mellem lederne af de pågældende institutioner. Både planlægningen og gennemførelsen af forløbet kræver, at der afsættes de nødvendige personaleresourcer til det, men som modellen over forløbet, der præsenteres på de følgende sider, viser, kan tidsforbruget skaleres alt efter hvor mange pædagoger, der er i gang med et forløb ad gangen. Jo flere, der fx skal deltage i et møde, jo længere tid skal der sættes af. Erfaringerne fra lederne i de institutioner, der deltog i projektet, var, at det giver faglig læring og udvikling at deltage i et forløb med fælles observation og refleksion. Oplevelsen var, at de ressourcer, der er brugt i projektet, er godt givet ud.

Uge 1-2: Forberedelse

Første trin er at skabe et fælles udgangspunkt for forløbet, både mht. indhold og form.

Sådan gør I:

1 Find et fagligt tema, I vil arbejde med og udvælg en eller flere faglige artikler om emnet.

Sørg for at alle deltagere får dem og læser dem.

På den måde har I et fælles udgangspunkt for den efterfølgende observation og refleksion.

2 Hold et møde for dem, der skal deltage i forløbet, hvor I taler indholdet i de faglige artikler igennem og forbereder jer på observationerne. Vurdér hvor lang tid, I skal bruge på det afhængig af, hvor mange der er med i projektet.

Dagsordenspunkter til forberedelsesmødet:

Afhængigt af hvor mange I er, kan I evt. tale sammen i mindre grupper først og dernæst samle op i plenum. Hvis I er færre, kan mødet tage form af en samtale omkring bordet. Mødets længde afhænger af antal deltagere.

1. Samtale om indholdet i de valgte faglige artikler

Er der noget, der er nyt?

Hvad bliver I nysgerrige efter at se efter i hinandens praksis?

Kan I på baggrund af artiklerne formulere arbejds-spørgsmål til jer selv til brug i observationerne?

2. Pejlemærker i observationerne

Dialog om, hvad der skal til for at I kan være åbne, fagligt nysgerrige observatører hos hinanden.

Hvordan bevarer I fokus på valg, fravalg og prioriteringer i den enkelte situation og ikke på rigtigt og forkert?

Skriv gerne gode pointer ned.

3. Hvad hvis nu?

Samtale om, hvad I gør, hvis den, der observerer, ser noget, der er uhensigtsmæssigt.

Hvornår skal/kan I inddrage hvem – pædagoger, lederen, andre?

Kan man afbryde observationen – hvordan?

Skriv jeres aftaler om dette ned.

4. Forældrene.

Aftal hvordan I informerer forældrene om, at der kommer en og observerer i institutionen.

Hvordan informeres hele forældregruppen og hvordan informeres forældrene til de børn, der udvælges som fokusbørn?

Uge 3-5: Observationer

Næste trin er at observere i hinandens praksis.

Sådan gør I:

- 1** Dan makkerpar på to på tværs af institutioner.
- 2** Observer i hinandens institutioner én hel dag hvert sted.
- 3** Observatøren følger ét barn igennem en hel dag, fra aflevering til afhentning.
- 4** Observatøren udarbejder 1-3 praksisfortællinger på baggrund af observationerne.

Stikord til observatøren

- Nysgerrighed er kodeordet i en god observation. Formålet er, at få så meget viden om barnets "tur" gennem en hel dag som muligt og du skal tage dig tid til at dvæle ved detaljerne i den dag.
- Som observatør kan du sagtens tale med både børn og voksne, og forsøge at gøre din tilstedeværelse så naturlig som muligt. Samtidig er det dog vigtigt at lade dagen køre, som den ville have gjort, hvis du ikke var der – også selvom der er opgaver, du godt lige kunne løse.
- Læg mærke til hvilke prioriteringer, valg og fravalg, du ser foldet ud, pas på med rigtigt og forkert.
- Skriv så vidt muligt praksisfortællingerne samme dag som observationerne har fundet sted. Anonymiser fortællingerne, så hverken børn eller voksne umiddelbart kan genkendes.

Etiske overvejelser i brug af observation

Små børn kan ikke sprogligt give udtryk for hvorvidt de ønsker at blive observeret. Det er derfor vigtigt at være opmærksom på børnenes kropslige udtryk. Hvis de giver udtryk for ubehag eller utryghed under observationen bør den afbrydes af hensyn til barnet.

Det etiske grundlag for pædagoger siger, at pædagoger har en forpligtelse til altid at varetage barnets tarv og om nødvendigt fremføre og forsvare dets behov og interesser. Med udgangspunkt heri kan det være en god ide at drøfte, hvordan I vil forholde jer, hvis observatøren oplever noget uhenigtsmæssigt. I forlængelse heraf kan I også drøfte observatørens rolle ift. institutionen i øvrigt: Må observatøren f.eks. afbryde observationen for at trøste et andet barn, der græder?

Uge 6-7: Refleksion og læring

Tredje trin er sammen at reflektere over det, I har set i observationerne og folde praksisfortællingerne ud, så de giver mulighed for mest muligt læring.

Sådan gør I:

- 1** Hver deltager udvælger én praksisfortælling, som vedkommende er forfatter til. Makkerparrene afstemmer, at udvælgelsen er ok.
- 2** Hold et møde med to-tre observationspar. Der afsættes 20-30 minutter pr. praksisfortælling.
- 3** De udvalgte praksisfortællinger sendes til alle inden mødet og alle har læst dem på forhånd.
- 4** Praksisfortællingerne behandles én for én efter drejebogen.

Drejebog for dialog om praksisfortællinger:

Formålet med at reflektere sammen over praksisfortællingerne er, at øge den faglige læring ved, at I sammen får udledt så meget som muligt af de enkelte fortællinger. Målet er ikke at blive enige om, hvordan en praksisfortælling skal forstås og heller ikke at blive færdige med at reflektere. Hvis hver deltager får én aha-oplevelse, én god idé eller ét nyt fagligt opmærksomhedspunkt fra hver fortælling er refleksionen en succes.

I kan gribe den fælles refleksion an efter denne drejebog:

1. En individuel runde med refleksioner.

Hver enkelt (også makkerparret hvis fortælling er 'på') har ca. 3 minutter til at reflektere over, hvordan denne situation afspejler det faglige fokus, I har i forløbet. Dem, der lytter kan stille afklarende forståelsesspørgsmål. Her skal I ikke diskutere, men lytte til hinandens refleksioner.

2. Fælles refleksion hos makkerparret.

Makkerparret, hvis fortælling er 'på', reflekterer sammen i ca. fem minutter over det, de har hørt. Lagde de andre mærke til noget, der var overraskende eller nyt? De andre lytter.

3. Afslutning: Hvad tager vi med?

Brug den resterende tid til fælles samtale om, hvordan denne praksisfortælling kan bidrage til den faglige udvikling. Hvad tager I hver især med hjem fra denne praksisfortælling?

4. Supplér fortællingen.

Sørg for, at jeres fælles refleksioner bliver skrevet til den oprindelige praksisfortælling, så I kan genbesøge jeres læring på et senere tidspunkt – eller formidle den videre til jeres kolleger. →→→

Mere information

Konsulent Christina Elling Skarving, BUPL
telefon 3546 5154
mail ces@bupl.dk

Konsulent Sofie Plenge, KL
telefon 3370 3457
mail sopl@kl.dk

